

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ІННОВАЦІЙ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Міжнародною економічною організацією розвинутих країн (OECD) екологічні інновації розглядаються як важливий інструмент ефективного вирішення екологічних проблем розвитку без втрат для ділової активності підприємств. Сутність екологічних інновацій полягає в створенні нових або зміні процесів, методів, систем або продуктів, що дозволить уникнути або компенсувати екологічні збитки виробництва і споживання. Водночас, домінуючими цілями реалізації екологічних інновацій можуть виступати не зменшення негативних екологічних ефектів, а типові мотиви до отримання суто економічних вигід (доходність, підвищення привабливості продукту для споживача, створення позитивного ділового іміджу тощо) або носити комбінований характер, коли екологічні характеристики набувають другорядного статусу. За цих обставин виникають загрози посилення конфліктності між виробниками та зовнішнім середовищем, що викликає відмови ринку, посилення адміністративної дисципліни і активне втручання державних органів влади до господарських процесів. В цих умовах нагальним завданням має бути детальне дослідження змісту екологічних інновацій та визначення специфіки їх реалізації для успішного вирішення екологічних проблем суспільства.

Активні дослідження у сфері екологічних інновацій (екоінновації) здійснюють вітчизняні вчені-економісти. Суттєвий внесок до розвитку теорії інновацій з урахуванням екологічної компоненти здійснили такі відомі вчені як Б.В. Буркинський, Л.Г. Мельник, О.В. Прокопенко, І.О. Александров, Є.В. Хлобистов, І.З. Должанський та інші науковці, якими глибоко проаналізовані особливості здійснення екоінновацій у вітчизняному економічному просторі, надано інструментарій обґрунтування доцільності реалізації такого типу інновацій з позиції екологічних та економічних критеріїв. Відзначаючи високий рівень проведених досліджень слід зауважити, що запропоновані підходи вимагають подальшого уточнення змісту екологічних інновацій і зведення їх класифікації на найвищий рівень абстракції, що дозволить більш швидко здійснювати вибір відповідних управлінських інструментів.

Метою даної роботи є диференціація видів екологічних інновацій та розкриття їх змісту і ролі в забезпеченні сталого розвитку економіки України.

Однією з головних особливостей екоінновацій є те, що їх реалізація призводить до формування подвійних екстернальних ефектів. Їх сутність проявляється у тому, що підприємець-інноватор створює екоінновацію для отримання у процесах виробництва і споживання економічних вигід. Проте, якщо при цьому суспільство в цілому отримує вигоду, то витрати для досягнення цієї вигоди здійснюється лише одним підприємцем (або групою). Крім того, в умовах примусовості реалізації екоінновацій (норми законодавства у сфері охорони навколишнього середовища) зростає рівень конкуренції, тому потенційний прибуток може знижуватися, переходячи за певних обставин до категорії збитків. Такі особливості подвійних екстернальних ефектів екоінновацій створюють негативну мотивацію до інвестування підприємцями капіталу до екологічних проєктів.

Доцільно диференціювати екоінновації за такими типами:

- технологічні;
- організаційні;
- соціальні;
- інституціональні.

Технологічні інновації орієнтовані на попередження або усунення негативного впливу господарських процесів на стан довкілля за рахунок впровадження досягнень науково-технічного прогресу, результати якого уречевлюються в устаткуванні та технологіях. Водночас слід констатувати, що на цей час має місце значне відставання темпів попиту та мотивації потенційних користувачів від темпів розвитку технологій, що пропонується для вирішення екологічних проблем (наприклад заміна бензинових двигунів гібридами та електричними). Організаційні інновації відносяться до сфери менеджменту і включають нові управлінські інструменти (інжиніринг). Якщо фіксується зміна стандартів та норм поведінки споживачів, то такі екоінновації доцільно розглядати як соціальні. Особливу значущість набувають інституціональні екоінновації, які поширюються на всі сфери суспільного життя через формальні та неформальні інститути. Прикладами інституціональних інновацій є створення Міжурядової Групи з глобального потепління (ІРСС).

Розбіжності у запропонованих видах екоінновацій не є достатньо чіткими, що обумовлене можливістю дифузії одних типів екоінновацій в інші. Успішна реалізація політики сталості, яка підтримується більшістю країн у світі, залежить від комбінації екоінновацій, врахування їх еволюційного характеру та взаємодії. Таким чином, організаційні і соціальні екоінновації повинні стати невід'ємною частиною технологічних та інституціональних екоінновацій із відповідним розташуванням пріоритетів, які диктуються умовами їх реалізації (станом природно-ресурсного потенціалу, ринковими факторами, державною політикою, традиціями тощо).